

ASUPRA ÎNSEMNĂȚĂȚII
STUDIILOR ORIENTALE

CU PRIVIRE SPECIALĂ LA ROMÂNII

«L'orientalisme répond aux exigences des études théologiques, historiques et archéologiques de notre temps, et aux besoins, tous les jours plus pressants, de la politique et de la civilisation.»

Mohl, 25 années d'études orientales.
(Rap. an. 1843-44).

DE

TH. AVR. AGULETTI

*Licențiat în Litere
Laureat al Universității
Absolvent al Școlii Normale Superioare*

BUCUREȘCI

WABU OLUCERU

DEPOSIT LA LIBRĂRIA E. GRAEVE & Co.

70, Calea Victoriei, 70

1897

Inu.A.38.888

194³

ASUPRA ÎNSEMNĂȚĂȚII

57 597N

STUDIILOR ORIENTALE

CU PRIVIRE SPECIALĂ LA ROMÂNI

«L'orientalisme répond aux exigences des études théologiques, historiques et archéologiques de notre temps, et aux besoins, tous les jours plus pressants, de la politique et de la civilisation.»

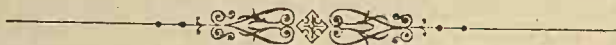
Mohl, 25 années d'études orientales.
(Rap. an. 1843-44).

DE

TH. AVR. AGULETTI

*Licentiat în Litere
Laureat al Universității
Absolvent al Școlii Normale Superioare*

253580

DEPARTAMENTUL
MADU OLUCENU

BUCURESCI

DEPOSIT LA LIBRĂRIA E. GRAEVE & Co.

70, Calea Victoriei, 70

1897

1947

59740NARIA

BUCURESCI

TIPOGRAFIA MODERNA, GR. LUIS

14, Strada Academiei, 14

Casa Blaremborg (Grădina Rasca)

Prea iubitului meu amic

Distinsului student universitar

CONST. C. MOISIL

ELEV AL ȘCOLEI NORMALE SUPERIORE

Neprețuite amice,

Când idealul scump, ce aveam și întru a cărui atingere îmi pu-
sesem totă nădejdea vieții, mi l'ai știut pierdut de veci; când, drept
urmare, sufletul mi-era sădărit și fără o țintă în noianul desperărei;
iubitorea ta inimă de amic povățuindu-te-a să 'mi arăți un alt liman,
spre care să tind de-acum înainte, un alt ideal, cu mult mai mare
și mai înalt.

Mi-ai vorbit de: Știință.

În scrisorea ta din 9 Septembrie trecut—scrisore epocală pentru mine—
îmi aduc aminte de cea ce odată și eu urmărisem, de **Orientalism**.

„Mie nu-mi vine bine—știi tu—când ved cum te lași de stu-
diile, ce odată îți erau așa de dragi, cum trec anii fără să faci
ceva tocmai în orientalism, în această ramură științifică, ce ți-ar a-
duce și fie folos și istoriei neamului românesc și-ar lămuri o mul-
țime de lucruri ași imposibile de înțeles.“

„Deci, sus inima, amice idealist! Nu te învrăjbi cu sôrta, ci
îndestulează-te cu ea, spre a te apropia de fericire. Un nou orizont de
speranțe ți se deschide: caută să fii de folos științei și neamului.“

„Cercă să ajungi cât mai curînd a citi și lămuri perga-
mentele, muzeizite pôte, din arhivele Stambulului. Pe ele sînt scrise ha-
tișerifurile și hatimainurile, poruncile și socotelile, ce privesc pe Ro-
mânii, din timpul stăpînirii turce a veacurilor trecute . . . Cercă. . . .
muncesce . . . luptă în acest sens . . .

„Acista să-ți fie noua țintă a vieții.“

.....

*Vocea ta m'a redesteptat și înviorat; ea mă-a sădit în inimă nouă
speranțe. Lucrarea de fiță fiind un prim fruct al sfaturilor tale, fie
o închin și sub scutul dragosteii tale amicale o pun.*

Buzău, 1896 Octombrie 1.

Th. Avr. Aguletti.

Maî înainte de a intra în însu-și subiectul, ce ne-am propus și am cutezat a tracta în studiul de fătă, e nevoie, socotim, de o premergetóre lâmurire.

CE ÎNTELEGEM

PRIN

STUDII ORIENTALE SAŨ ORIENTALISM?

Răspunsul la acéstă întrebare cată să fie cea maî dintâiü preocupare a nôstră, ca nu cum-va să riscăm a fi dintru început neînțeleși. Trebuțe să scim totdeauna în astfel de împrejurări despre ce este vorba. Și cu atât maî mult e a se avea în vedere acéstă în privința materiei, ce aici voim a expune, caci studiile orientale aũ țera nôstră un trecut d'abia începând.

Așa fiind lucrul, lesne se înțelege, că trebuțe a ne gândi în primul loc la fixarea materiei de discuțiune. că trebuțe a da un răspuns, cât se va putea maî lâmuritor, întrebărei puse.

Dar explicările de lipsă pot fi felurite, după punctul de vedere în care se pune cel ce vrea să răspundă. Și deci, dacă am vrea să ținem socotelă de toate chipurile, în care se pôte da un răspuns întrebărei nôstre, numai clarî n'am fi. Ne mulțumim doară a însemna aci vre-o câte-va maî de sémă, rămâind ca apoi să dăm și răspunsul nostru, pe ale cărui date să se întemeie, cele ce maî în urmă vom aduce.

Cel dintâiu răspuns — și pôte care a prins mai mult—este dat de unii istorici, am putea dice de cei mai numeroși Aceștia, vorbind de împărțirile și de subîmpărțirile sciinței istorice, dice — cum mai de toți este cunoscut, — că istoria se subdivide în trei mari despărțăminte. Acestea ar fi: istoria veche, istoria mijlocie și istoria nouă. La rîndul său și istoria veche, urmază dinșii, este împărțită în: orientală, grăcă, și romană.

Ne oprim aci cu acăstă reamintire a subdivisiunilor istoriei, făcute de cei mai mulți istorici, și vom stărui întru cât-va asupra părței din aceste dice, ce pe noi ne interesază.

Ni se vorbesce de-o istorie *orientală*. Ce va fi acăsta? Inși-și istoricii, născocitori ei, își vor lua sarcina să ne deslușiască. Astfel dinșii ne spun, că prin istorie orientală se înțelege povestirea pragmatică și culturală despre vechile popore asiatice, care au locuit, până la cucerirea romană, jumătatea apusană a Asiei și colțul nord estic al Africei. Cu alte cuvinte are de a face cu: Sumirii, Acadii, Chal-deii, Asirienii, Babilonenii, Heteenii, Cananeenii, Ebreii, Fenicienii, Egiptenii, Indienii, Medo-Perșii, precum și cu alte națiuni, de pe acolo și de pe atunci, mai neînsemnate

Acum, cunoscând aceste date și de-ar fi să ne îndreptăm după ele, negreșit, că ar trebui ori-cine va dice—ca prin orientalism sau studii orientale să înțelegem istoria orientală însă-și concepută în atare chip. Dar de ore-ce, după teoria de mai sus, înțelesul istoriei și împărțirile ei sint, credem noi, ne-naturale, nelogice și artificiale—cea ce ne vom lua voia, ca într'un studiu ulterior să ne încercăm a demonstra nu e greū a se vedea, că noi nu vom admite un astfel de răspuns.

Pe de altă parte, cei cari au patima numai a studiilor lingvistice — ferindu-se însă de a socoti acestea drept frânturi din știința generală a istoriei — ved orientalismul printr'o prismă cu totul filologică. După dinșii, studii orientale ar fi cercetările lingvistico-filologice asupra graiurilor din vechiul orient — socotit în înțelesul teoriei prime. Am avea într'un atare cas, drept material pentru orientalism, studiul limbilor: sumiro-acadienă, chaldeo-babilonienă, asirienă, heteenă, ebraică, cananeo-fenicienă, egiptenă, indo-sanscrită și medo-persană; precum și a altor popore, contimporane și conlocuitoare, mai fără importanță.

Luând însă în mai de aproape cercetare răspunsul, ce ast-fel ni s'ar da, vom ajunge ca numai de cât să 'l apropiem de cel mai înainte adus al istoricilor, de vreme ce această a doua concepție despre orientalism e tot cea primă, istorică, socotita însă numai sub raportul exclusiv al limbilor. Și deci suferă de aceleași neajunsuri ca acea, ba încă de astă dată potențate prin restrângerea afară din cale a materialului atribuit ca obiect orientalismului. Nu vom fi, așa dară, prietenii nici cu această a doua părere și răspunsul dat nu ne va mulțumi.

* * *

Până acum am avut de a face cu niște teorii istorice și filologice, ce privău numai orientul antic — în înțelesul mai sus stabilit. În timpii mai noui însă, și de către istoricii noui, datu-s'a orientalismului o interpretare — tot în chipul celor dintăiu — însă cu privire la orientul modern ori contimporan.

Astfel — spre a intra mai pe terenul precisiunei — se vorbește de studii orientale ca de studiile istorico-filologice ori politico-diplomatice, ce-s a se face asupra orientului turcesc, fost sau actual. Unii deci consideră, drept material pentru orientalism, cerce-

tările istorice și lingvistice de făcut asupra : Arabilor, Tătarilor, Persanilor, Egiptianilor, Turcilor — cu toate ale lor triburi —, precum și asupra tuturor popoarelor creștine înglobate pe vremuri în imperiul osmanliilor: Armenii, Grecii, Albanezii, Slavii și Românii. Alții însă, considerând orientul ture existent, restrâng studiile de felul acesta numai asupra Arabilor și a triburilor felurite de Turci.

Dar și această nouă interpretare a orientalismului, și această circumscriere a studiilor orientale, nu e prin sine însă-și completă și naturală. Noi, așa dară, nu ne putem învoi nici de astă dată cu răspunsul dat întrebării noastre, de cei dintâii ori de cei de al doilea susținători ai acestei explicări și păreri.

* * *

Unii și mai noi socotesc fie-care din aceste înțelegeri ale orientalismului drept nisece frânturi dintr'un înțeles mai larg, mai natural, mai cuprindător. lingvistico-filologic, care vede în studiile orientale cercetările de făcut asupra limbilor din vechiul și actualul-turcesc orient. Acest nou mod de vedere are deci în sine combinate interpretările filologice deja expuse. Lipsindu-i însă întregimea, nici acest răspuns dat, de unii, întrebării din capul acestor notițe introductive, nu ne poate satisface.

* * *

E de observat însă un lucru.

Tote aceste încercări, de a se lămurii înțelesul orientalismului, duc, după noi, la adevăratul și completul răspuns.

Mai întâiu de toate trebuie a se sci, că noi socotim istoria, ca o știință universală, ocupându-se cu studierea manifestărilor psihice ale diverselor grupe etnice omenesci — sub toate raporturile și din toate punctele de vedere. Așa fiind lucrul, noi nu putem

despărți studiul limbei de al istoriei pragmatico-culturale, ci la olaltă le vom lua.

Primul pas, așa dară, către interpretarea, ce noi o dăm orientalismului, și către fixarea materialului, ce, după noi, formeză obiectul studiilor orientale, este făcut, dacă, în teoria imediat precedentă, generalisăm cercetările lingvistice în sensul istoric de noi statorit. Acésta este și deplin și natural și logic. Ba încă, pentru ca raționalismul interpretărei să fie mai desăvârșit, vom lua în considerare orientul — de care am tot vorbit și care singurul pôte purta acest nume — din toți timpii și până aci. Și iată că prin orientalism noi înțelegem: *studiile istorice generale asupra tuturor popórelor foste saú existând în Orient.*

Sub rubrica de studii orientale se vor cuprinde tot felul de cercetări istorice (pragmatice, culturale, lingvistice, artistice, religioase, politico-diplomatice, comerciale, etc., etc.) ce trebuiesc făcute asupra acelor popóre, care și-aú manifestat istoricesce individualitatea lor și care aú locuit din cele mai vechi timpuri, ori locuiesc încă, jumétatea veslică a Asiei și colțul nord-estic al Africei — atât de mult legat de Asia. Va fi, cu alte cuvinte, vorba despre: Sumiri, Acađi, Asirieni, Babiloneni, Heteeni, Ebrei, Cana-neeni, Egipteni, Induzi, Medo-Perși, Sirieni, Arabi, Tătari, Persani și Turci — cu toate ale lor triburi — atât sub raportul pragmatismului evenimentelor, cât și sub al limbei saú sub al oricăreia alte manifestări psihice.

Și acum, când și noi și cititorul sîntem pe deplin înțeleși asupra sensului studiilor orientale saú a orientalismului, putem procede întru susținerea te-meii, ce ne-am propus, putem pași întru desvolta-rea mai amăruntă a celor ce ținem a aréta.

ASUPRA INSEMNAȚĂȚEI
STUDIILOR ORIENTALE
CU PRIVIRE SPECIALĂ LA
ROMÂNÎ

Intru susținerea temei, ce ne-am propus, ne erau indicate de împrejurări trei metode de procedare.

Și anume :

De-am fi voit să ne punem pe țărîm cu totul speculativ, exclusiv științific, ar fi trebuit să dovedim—cât mai hotărîtor ne va fi stat prin putință—valórea intrinsecă și științifică a orientalismului. Nu am făcut acésta, de óre ce noi ne-am fost pus în gând a nu lăsa la o parte folosul, ce ar putea trage din atarî ocupațiunii intelectuale, grupa etnică căreî aparținem — națiunea.

Atunci n'aveam, ȕice-vor unii, de cât să fi tractat chestiunea din punctul de vedere al interesului național, exclusiv al folosului imediat, ce Româniî ar trage din atarî studii. Inșă nicî acésta procedare nu ne-a ispîtit căci noi înțelegem naționalismul în legătură cu omenirea.

N'am urmat, decî, de cât a treia cale care este combinația acestor doué precedente și care impacă ambele cerințe.

Astfel, țintind a arêta folosul, ce în deosebî Românilor ar aduce orientalismul, n'am omis, în dovedirea nóstră, a invedera mai întăiu de tóte și valórea științifică — de interes universal — a studiilor oriéntale.

Numai așa procedând am cređut, că vom fi compleți.

ASUPRA ÎNSEMNĂTĂȚEI GENERALE

(SCIINȚIFICO-SPECULATIVE)

A

ORIENTALISMUL UI

Pentru a fi în stare să invederăm, cât mai mult posibil, interesul și valoarea intrinsecă de speculațiunii științifice a orientalismului, cade-se a schița pe scurt locul ocupat de popoarele orientale—cele de noi specificate — în istoria lumii. Și acesta o vom face, pentru că și de aci destul de edificătoare lămuriri vom căpăta fătă de chestiunea ce ne preocupă.

* * *

Cele dintăiū sălașe ale civilizațiunei omenesci le aflăm în Orient. Pe pragul timpilor istorici, timpii cunoscerei scrisorei, ne întâmpină acele neamuri turanice, Sumirii și Acađii, premergătoriū Semiților în văile Tigrului și Eufrațelui, fără a socoti pe Chino-Japonezii din Extremul Orient. Câte-va miū de ani aceste popoare singure ținură în mână facla istoriei.

De pe la anul 5000 în. Chr. steaūa firei turanice dispăre sub lumina și mai intensă și mai sclipitoare și mai vie a celei semitice. Coboritoriū biblicului Sem încep să roiască dinspre estul și sud-estul Mărei-Caspice. Pe valea Nilului apar Egipteniū, pe urmele foștilor Sumiro-Acađi se ivesc Asiro-Babiloneniū, Asia-Mică și Siria devin patria Heteenilor, iar Palestina cu împrejurimile sale nutresce glotele cananeene și pe poporul cel ales de Iahveh, pe Ebrei.

Peste toate cele l'alte neamuri omenesci contemporane, res pândite prin alte locuri și neaparținătoare raselor turanică și semitică, stăpânesce încă nepătrunsul întuneric al preistoriei. Și acesta iarăși câte-va mii de ani.

Iată dar Orientul unicul centru al istoriei omenesci într'un atât de lung răstimp.

Prin veacul VII în. Chr. de și facla luminătoare a civilizațiunei, torța istorică o ia în mână alte popore, de altă fire, de alt neam—poporele arice—totuși Orientul rămâne încă pentru cât-va timp simburile lumii istorice, prin Induzii din Sudul platoului Pamir și prin Medo-Perșii de pe podișul Iranului.

Grecii, și mai apoi Romani, tot nu-l pierd din vedere. Aci era magnetul atrăgător al acestor nouă popore: în jurul Orientului se învîrtesce o bună parte din istoria greco-romană. O scurtă rememorare—ce fie cine își poate face—a faptelor petrecute, va fi prea îndestulătoare ca să adevărească acestea.

Dar mai târziu? Nu în patria atâtor popore, în acest bătrân orient, a vădut lumina zilei cel mai mare om al vremilor, inovatorul ales, răsturnătorul unui întreg aședemint socialo-religios? Doară în Betleemul Iudeei s'a născut batjocoritul fariseilor și îndumnezeitul tuturor timpilor, blândul și dulcele Isus. Și iată Orientul ajuns focarul unei nouă vieți intelectuale.

Mai trebui-va ore să reamintim de Mahomed, de faimosul reformator arab, de profetul lui Alah? Care-i locul său natal? Prin ce părți s'a întins cuvîntul lui propăveduit, dacă nu prin Orient?

Dar, deodată cu visionarul din Meca, istoria are să pomeniască și lumea arabă din evul-mediu. N'au ținut ore acești Arabi destul de încordată privirea lumii de atunci asupra lor, asupra patriei lor, asupra Orientului? Vorbele sint de prisos, când faptele istorice sta în martore. Toate evenimentele însemnate din veacul de mijloc se grupează iarăși în jurul Orientului.

Mai departe.

Către sfârșitul epocii medievale, pe urmele acelor fanatisați luptători ai Coranului, se ivesc alții și mai aprinși, și mai sgomotoși și mai amenințători: Tătarii, Mongolii, Turcii. Orientului i se dă, și cu acest prilej, o nouă ocasiune, de a-și juca primul rol.

Cu vremea, Turcii, devenind puternici, se estind din ce în ce, trec în Europa și statornicindu-se prin locuințele foștilor Eleni și Romani amenință tot Apusul cu a lor cutropire. Un izvor, de luare aminte spre Orient, se nasce, izvor ce a crescut și ce crește mai mult prin atingerea — sub toate raporturile — a acestui popor cu cele din Occident, și prin încrucișarea deosebitelor interese politice.

Și deci ađi încă, după atâtea și atâtea mii de ani, Orientul, cel atata frământat de lupte și de idei, este iară-și, putem dice - de-l considerăm din alte puncte de vedere ca până aci — centrul lumii istorice.

Acesta e locul și rolul Orientului, saú, mai drept vorbind, al popórelor orientale, în istoria lumii — loc și rol destul de însemnate.

* * *

S'ar părea în urma preumblării — à travers les temps — prin Orient, că, din punct de vedere al speculațiunii științifice, nici nu mai e nevoie să ne silim a demonstra însemnătatea orientalismului. Ori cine ar putea deduce prin sine însuși, că-s neînchipuit de importante studiile orientale, date fiind, repetăm, locul ocupat și rolul jucat de Orient, de la aurora istoriei și până în present.

Și drept vorbind așa este.

Totuși, spre a nu rămâne o umbră de neclarificare măcar și spre a putea avea la îndemână și alte probe, și alte mărturisiri directe, despre importanța generală a orientalismului, va trebui să arătăm în ce chip ved alte popóre această chestiune istorică orientală, ce loc adecă, rezervă ele orientalismului în complexul cunoștințelor de dobândit. Sintem îndrumați, dară, să facem *istoricul orientalismului* la celelalte popóre din Apus — cu mult mai luminate de

cât noi — din minutul în care studiile orientale se impun atențiunii savanților și până acum.

Dar nu-l vom face. Pentru o ast fel de lucrare — ce va apare, sperăm, când-va ulterior — nici noi nu sintem acuma pregătiți, și nici cadrul studiului de fătă nu îngăduie o așa de întinsă dezvoltare asupra chestiunei ivite. Ne mărginim însă — în interesul lămurirei mai sus făgăduite — să punem sub ochii cititorului câte-va pagine din istoricul orientalismului în Franța, în țera dragă nouă, în țera ce ne-a servit până acuma de model în toate — și în bine și în rău — dar mai ales în ce a fost luminat, cult și înalt.

* * *

Chiar de pe vremea marelui Revoluțiunii franceze, în anul 1790, apare adresa lui L. Langlès către Adunarea Națională, adresă intitulată, «*De l'importance des langues orientales pour l'extension du commerce, les progrès des lettres et des sciences*» și care este prima încercare de documentare directă și publică a însemnăței orientalismului. Printr'această adresă autorul cerea, ca — avându-se în vedere importanța din ce în ce crescândă a studiilor orientale — să se creîeze în Paris și în Marseille câte 3 catedre: una de limba și literatura arabă, alta de limba și literatura turcă și o alta de limba și literatura persană.

Să nu uităm însă a spune, că de mai înainte chiar existau la Collège royal — Collège de France — 2 catedre de arăbesce. Acestea fuseseră înființate: una sub regele Henri III, iar cealaltă sub Louis XIII. Ba încă se mai făceau și cursuri de turcesce și evreesce. Existau, așa dară, studii orientalistice în capitala Franței, cu mult înainte de începutul acestui secol. Și totuși Langlès cere crearea de nouă catedre.

De ce? se va întreba pôte cititorul.

Răspunsul este ușor de aflat, de vreme ce el se găsesce dat de însuși Langlès în chiar titlul adresei sale. Dinsul înțelegea foarte bine, cum era și entusiasmă pentru orientalism, că însemnătatea unor astfel de studii — nici sub

raportul comerțului, nici sub al literilor orî al științelor—nu-î pe deplin satisfăcută cu acele câte-va catedre existente. Tonul însă, afar din cale de îndrăzneț și de violent întru aprecierea stărei de lucruri a vremei, a avut drept urmare depunerea acestei propunerî în dosarele Adunărei.

Peste 5 ani (1795) deputatul Lakanal—intr'un *Rapport sur les langues orientales, commerciales et diplomatiques* presintat Convențiunei—se străduiesce a învedera cât mai convingător posibil și cât mai moderat, pe de o parte, importanța studiilor orientale, iar pe de alta, regretata neglijere a lor în Franța. Autorul nici voia să ție sēmă de cursurile orientale clasice de la Collège de France . . .

«La poporele cele mai luminate ale Europei, începe Lakanal faimosul său raport, limbile orientale ocupă un distins rang în tôte aședemintele consacrate răspândirei luminilor.» Și cerea deputatul Convențiunei înființarea unei școle speciale de limbî și studii orientale.

Raportul lui Lakanal a isbutit să fructifice. Intervenind și faptul că—in urma evenimentelor Revoluțiunei—dragomanii francezi, atașați pe lângă guvernele din Orient, își părăsiseră posturile, și că, deci, se simția nevoie de interpreti săi talmaci, Adunarea Convențiunei votă, în 10 Germinal anul III (30 Martie 1795), decretul pentru înființarea unei *École spéciale des langues orientales vivantes*. Acest nou aședemint consacrat propagandei orientalismului fu deschis în 22 Iunie 1796.

Iată în Franța, chiar de la sfârșitul veacului trecut—acum tocmai 100 ani—studiile orientale avënd o dublă împămîntenire: clasice, la Collège de France și practice, la *École spéciale des langues orientales vivantes*.

Este interesant să scim, care fură primele ramificări de studiat, ale orientalismului, în noua școlă. La art. 2 al decretului de înființare se ȝice: «Școlă de limbî orientale va fi compusă: 1) dintr'un profesor de *araba* literară și vulgară; 2) dintr'un profesor de *turcesce* și *tătăresce*; și 3) dintr'un profesor de *persană* . . . »

Noua școlă fu pusă sub direcția lui Langlès și avu me-

nirea ca, tocmai în interesul național, să completeze clasicismul oriental din Collège de France. Acesta o putem vedea din cuvîntarea lui Langlès însu-și rostită în 11 Nov. 1796 cu prilejul redeschiderii școlii.

«Se scie, țice înflăcăratul Langlès, că, Collège de France este consfințit în deosebii învățămîntului limbilor mörte și savante. Astfel că, departe de a vedea cea mai mică incompatibilitate între existența sa și între École spéciale des langues orientales vivantes, cred că aceste două instituțiuni trebuie să-și dea ajutöre reciproce. După ce vor studia cu noi idiomele vulgare și diplomatice ale Asiei, elevii noștri vor merge să se perfecționeze la Collège de France, învățând acolo limbile vechi și sacre ale Palestinei, ale Persiei și ale Indiei, de care nu se pöte a ne lipsi ca să nu formăm catedre.

«Așa că fără a pretinde să aducem cea mai ușöră atingere unui aședemint consacrat de mai multe secole unei utile și strălucite existențe, respectat de ultimii noștri Vandali și a cărei distrugere ar fi oprobiul distrugătorilor, s'a căutat a se face altul exclusiv consacrat învățămîntului limbilor orientale necesare politiceii și comerțului.»

Dintr'acest fragment al discursului de deschidere se vede necesitatea timpurie, ce a simțit Franța, de studiile orientale - privite din 2 puncte de vedere, speculative și practice—și de propagarea lor prin 2 instituțiuni însemnate de cultură.

Înmulțirea catedrelor la noua școlă specială s'a făcut și se face neîntrerupt, cu cât orientalismul câștigă mai multă vedă în ochii inteligenței franceze, și cu cât Orientul pentru Francezii e mai estins, de cum noi l'am schițat în notițele introductive. Astfel acolo se fac studii: malaese, maure, hindustane, tartaro-mandciuriane, chineze, armene, greco-vulgare, arabo-vulgare, turce, etc.

Ba încă cea ce este și mai caracteristic—studiile orientale practice din această școlă se preschimbară pe nesimțite în cursuri savante. Și atâta de strălucite au devenit aceste din urmă cu timpul, în cât Ministrul francez de Ins-

trucriune publică ȃice, plin de un entusiasm naŃional, in raportul presintat RegeluŃi la 22 Maiu 1833 :

«Sub raportul sciinŃific se pŃte ȃice cu adevĕrat cĂ l'École des langues orientales a aruncat asupra FranŃei o vie strĂlucire Ńi cĂ nu-Ń o ŃĕrĂ care sĂ nu ne invidieze acĕstĂ frumŃsĂ instituŃiune. De 40 anŃ, intr'adevĕr, la acĕstĂ ŃcolĂ Ńi-au trimis elevii lor cea mai mare parte din statele puternice ale EuropeŃi Ńi orientaliŃtii cei mai celebri ai Germaniei, ai Engliterei Ńi ai Rusiei se onorezĂ de a-Ń fi apartinut.»

CĂt patriotism Ńi cĂtĂ nobilĂ pornire nu-s in cuvintele MinistruluŃ francez ! CĂtĂ mulŃumire nu se strecŃrĂ in sufletul sĕu — ca Ńi in al tuturor celor de o simŃire cu din-sul — vĕdĕnd gloria revĕrsatĂ asupra FranŃei de acĕstĂ ŃcolĂ practicĂ ! De Collĕge de France nici cĂ se mai vorbĂ. TŃtĂ lumea scia, cĂ acolo chĂr de veacurŃi se studia clasicismul oriental Ńi cĂ patriei numai splendŃre puteau aduce acele strĂlucite studii.

Acestea sint primele inŃepaturi ale orientalismului in FranŃa, pe ale cĂror date le-am imprumutat din «Notice historique sur l'École spĕciale des langues orientales vivantes.» (*Melanges orientaux*, 1883); Ńi ale cĂror baze de timpuriu fiind puse, cu ardŃre Ńi entusiasm mai departe desvoltate, ne invederĂ o temeinicĂ dovadĂ de necesitatea Ńi de importanŃa studiilor orientale — atĂt sub raportul sciinŃific cĂt Ńi sub cel practic — fĂrĂ a mai fi de trebuinŃĂ ca noi sĂ argumentĂm insemnĂtatea lor.

* * *

VĕditĂ fiind marea desvoltare, Ńi decŃ neaŃteptata importanŃĂ a studiilor orientale, mai mulŃi savanŃii din intrĕga EuropĂ incep a socoti literatura orientĂlĂ «ca un tot imens menit sĂ servĂscĂ de basĂ istoriei omenirei,» Ńi a se incredinŃa in acelaŃi timp, cĂ «orŃi Ńi ce parte a ei contribuŃe sĂ lumineze tot restul».

OdatĂ astfel vĕduŃĂ Ńi inŃelĕsĂ chestiunea, sacerdoŃii sciinŃei, de preste tot locul — din FranŃa ca Ńi din Anglia

din Germania ca și din Rusia, și din toate celelalte țări apusene—să dedeau serios la studii aprofundate. Publicii luminat îi pricepe, patriotismul guvernelor îi sprijine, toți și din tot locul dau mână de ajutor acestor nouă albinesciințifice. Catedre nouă—diverse și numeroase — se crează, publicațiunii orientalistice apar, discipolii noui se ivesc.

Și acésta, mai în tot Apusul, chîr din primul pătrar al secolului nostru.

În Franța ențusiasmul este și mai mare. Orientaliștii de aci, încuragiați de inteligență și stăpânire, se unirà într'o societate (1 Aprilie 1822) sub președința ducelui de Orléans, cel atât de mult sprijinitor al studiilor orientale. De acum înainte un nou impuls căpeta-va orientalismul.

Și într'adevăr.

Pentru ca *Société asiatique* să fie în măsură de a duce la îndeplinire prăpășirea studiilor ei drage, s'a hotărit aparițiunea unui organ de publicitate, special intitulat : *Journal asiatique*, în care să pótă vedea lumina tiparului, să se pótă împrăștia, să se pótă împărtăși și altora numeroasele comunicări, păreri ori corespondențe savante asupra orientalismului.

Șése ani de grea muncă ! În urmă însu-și marele institut tipografic «Imprimerie royale» luă asupra-și editarea revistei, acum mărită și voluminosă, necruțând nici o cheltuială, făcând pregătiri ad-hoc — numai și numai ca imprimarea acestei savante publicațiunii să fie la înălțimea cuprinsului. Cătă sollicitudine pentru orientalism din partea monarhului francez.

Dar dacă vom considera, că regele Prusiei chîr făcu Societăței însemnate donațiuni—mai ales în cea ce privesce îmbogățirea caracterelor orientale și perfecționarea mijlocelor de tipărire ce va trebui să credem ? Și când, observând mijlocele financiare ale Societăței, vom vedea că tot fondul bănesc se alcătuie din subscripția suveranului Franței, din subvențiunea Ministerului instrucțiunei publice din aceiași țără și din creditul anual acordat de Imprimerie royale, ce vom mai dice ?

Atâta emulație și atâta bine-voitoare atenție — pe care cu o divină mulțumire sufletescă le relevă Mohl, secretarul Societății, în *25 années d'histoire des études orientales* (raportul din 1841—42) — puse și de guverne și de prinți întru ajutorarea acestor fel de studii, nu ne dovedesce óre nimic? Nu are nici o valóre orientalismul? Dar atunci, de ce atâta infocare din partea tuturor, de ce atâta fierbere pentru lucruri neînsemnate? Cititorul judece și vedă.

În raportul său, de pre anul 1843—44, Mohl continuă să ne dea lămuriri în privința meșului orientalismului în Franța, lămuriri din ce în ce mai edificătoare pentru a stabili însemnătatea și valórea intrinsecă a acestuia. Din spusele secretarului Societății asiatică se póte urmări interesul viu, ce guvernul Franței îl purta studiilor orientale. E vorba de alte nouă catedre, de numeroase tipăriri, de bogate premii, pentru tot ce ar privi orientalismul.

Și totuși. Atât de puține și neînsemnate sacrificii — pare-se orientaliștilor — se fac, în cât aceștia cârtesc chiar și — și înmulțesc cererile lor. Între altele ei propun — așa de mari proporțiuni iaú înainte-le studiile orientale —, ca acestea să nu se facă numai răslețit, ci să capete împămîntenire în însă-și instrucția publică a țerei. Desideratele societății asiatică le formulează Guerrier de Dumast în studiul său, *L'orientalisme rendu classique dans la mesure de l'utile et du possible*, unde accentuează trebuința neapărată, ca învățămîntul public francez să se folosiască de datele științifice orientalistice.

De ce?

E la mijloc valórea necontestată a ac stor studii și ambiția națională.

Societarul Dumast în publicațiunea citată de noi după raportul din 1854—55 al lui Mohl, adevăresce cele mai sus imediat șise. «Catedrele de limbi orientale, șice dinsul, ce s'au creat la Paris, au dat pentru multă vreme Franței primul loc în studiile orientale și au făcut din acestea una din gloriile țerei. Dar această supremație incontestabilă și necontestată atâta timp, ađi nu mai există și trebuie ca

Franța să se puie în măsură de a-și apăra rangul său în această generoasă luptă a rivalităților naționale».

Iată considerația ce Franța a dat studiilor orientale, și prin suveran, și prin guvern, și prin întreaga-i inteligență, dintru început și până dincóce de jumătatea veacului nostru.

* * *

Și acum când scim acestea, mai fi va nevoie să vedem, ce au rezervat vremile noastre orientalismului din Franța? Nu. Socotim de prisos acesta, de óre-ce în timpurile mai recente, orí-cine póte vedea în destul, că orientalismul merge din propășire în propășire, în patria lui Langlès. Cine n'a auđit de Perrot, Maspero, Menant, Oppert, Chabas, Lenormant, Renan, Clermont-Ganneau etc., etc., ale căror nume viú strălucesc în întreaga nomenclatură a savanților lumei?

Dar revistele orientalistice mereú înmulțindu-se, dar explorările archeologice prin Orient, dar întrecerile fericite între savanți de a deslega unul mai înainte altuia diverse probleme orientalistice, mai trebui-vor reamintite?

Și ce ne dovedesc tóte acestea?

Răspunsul orí cine și-l póte da.

* * *

Cât trebuie să fi fost de înaintat orientalismul în celelalte țeri ale Europei, pentru ca Société asiatique să se alarmeze atât de mult, precum vedurám din ăisele lui Dumast! În cea ce privesce timpul nostru, faima studiilor orientalistice din Germania, Anglia, Italia, Rusia, Scandinavia, America, a străbătut în tóte păturile culte ale lumei.

* * *

Din cele ce preced, cam ce vom putea deduce noi cu privire la orientalism? Ce trebuie să ăicem de studiile referitóre la atâtea popóre, ce au locuit și locuiesc Orientul? Cum trebuie apoi să explicám ardórea cea mare a popórelor culte, de ađi, pentru orientalism? Putem socoti, în urma celor desvoltate în această primă parte a

lucrărei noastre, studiile orientale ca lipsite de valoare științifică ?

Acésta nici într'un caz nu pôte fi. Din potrivă, sperăm : din dișele noastre reese destul de invederat ceva-ceva din însemnătatea generală — științifico speculativă — a orientalismului.

ASUPRA ÎNSEMNĂTĂȚII SPECIALE

(PENTRU ROMÂNII)

A

ORIENTALISMULUI

Până aci am ținut să expunem, pe cât de scurt dar pe cât și de lămurit am putut, însemnătatea și valoarea de știință pură a studiilor orientale. De astă dată vom considera chestiunea dintr'un alt punct de vedere.

Tema noastră încă cuprindea două părți, întru cât, ne propusesem a vorbi ceva despre însemnătatea studiilor orientale, cu privire specială la Români. Și la acesta am fost conduși — în afară de propriile noastre vederi — și de ore cari considerațiunii ale timpului nostru.

Ați, chestiunile ideale, pure, teoretice nu cam conving până la deplinătate pe foarte mulți, cari ar voi ca ele să presinte și o fătă de interes practic. Până la un punct așa și trebuie să fie. Un lucru ori cât de înalt, nobil, ideal, e peste putință să nu aibă drept corolare nisce folose reale și practice. Sint nisce consecințe fatale. Astfel fiind lucrul: cată să ne întrebăm: Ce folose practice ar trage națiunea noastră din atențiunea deosebită, ce-ar da-o orientalismului?

* * *

Intrecerile, emulațiunile, rivalitățile pentru nume și progres, între popore — ca și între indiviți — nu pot fi socotite de cât drept nisce prea frumoșe virtuți. Ele sint tot deauna hrănite de ambițiuni raționale și demne, și nu trebuie să degeneze în nisce lupte de interes brut-material. Națiuni-

nile ambițioase, după sensul statorit, dovedesc, că vor să trăiască — în adevăratul și marele înțeles al cuvintului — și că au calitățile recerute pentru acesta. Căci dacă un individ lipsit de aceste calități se poate socoti, drept vorbind, neexistent; cu cât mai mult trebuie să întindem această considerațiune asupra popoarelor prezentate în așa condițiune.

Istoria, acea «magistra vitae», adevăratește și în acest punct dăsele de mai sus.

Numai națiunile călăuzite de înaltul simțimint al ambițiunei nobile sint, din toți timpii, cele mai luminate și cele mai mult chemate a fi în fruntea civilizațiunei omenesci. Numai ele, trudindu-se a se distinge pe drumul către adevăr, onest, bun, drept, frumos și util, folosesc omenirei însă-și.

Și acum să ne întorcem privirile asupra neamului nostru.

Să nu voim ore a trăi? Să n'avem nici cea mai mică licărare de viață în noi? Să nu căutăm a răsări și noi printre celelalte națiuni și a contribui la cele ce-s de interes general omenesc? Dar firea noastră etnică e din acelea, care nu înlocuiesc viața cu vegetarea și care caută neconținut prilejiuri să-și manifeste în mod demn individualitatea lor proprie.

Ambiția este și trebuie să fie cărmaciul vieții noastre naționale.

Dacă așa ni se întârșeză lucrul, îndrăsnim a spune cu deplină convingere, că studiile orientale sint în stare să satisfacă unei astfel de porniri. În sprijinul afirmărei noastre, vine nu numai valoarea lor științifică, cât mai ales îngrijitoarea — din punct de vedere al întrecerilor naționale — dezvoltare, ce au luat la celelalte națiuni culte, până acum de noi imitate. Chestiunea orientalismului se reduce la urma urmelor, la o simplă imitațiune, de-o cam dată.

Și să nu ne speriem de acest cuvint. Nu acesta are să fie prima imitație a Apusului din partea noastră. Până acum am imitat, și am imitat, în cea mai mare parte, tot ce-a fost slab în Apus: obiceiuri nepotrivite, idei sucite, moravuri libere, în scurt toate apendicele rele, fatale unei civi-

lisațiunii desvoltate. Fondul serios, pornirile nobile și virtuose - fie ale Francezilor, fie ale Germanilor ori ale Englezilor - nu ne-au ispitit într'atâta grad.

E vremea, socotim, ca Occidentul să ne serve de model numai și numai în partea-î bună, în faptele și lucrările lui de serioasă propășire. În cadrul acestor fel de ocupațiuni intră și studiile orientale. Să le imităm. O decopiere științifică și de interes general e mult cu mult mai de preferat unei plagieri nesăbuite politico-sociale, ori unei pretinse și rău înțelese originalități.

Apucându-ne și noi de cercetări orientalistice - nu numai că vom aduce un tribut științei pure - dar avem câștiguri reale, după cum reese din imediat precedentele linii. Vom intra și noi - spre a ne servi de o țicere obișnuită - pe toate căile în concertul națiunilor europene. Nea mul nostru se va înălța, în această emulație științifică cu popore mai culte, și prinos civilizațiunei vom aduce prin ródele cercetărilor noastre. Gloria acestora se va resfrânge asupra întregii națiunii, după cum acest lucru se petrece în Apus.

Se va țice póte, că ambițiunea noastră într'acest sens n'are rațiune de a fi, întru cât acele popore occidentale se gădesc în alte condițiuni de cât noi. Ele aũ dreptu! să se ocupe și să se dedea cu totul la cunoșcința aprofundată a celor orientalistice, de óre-ce se cunosc destul de bine pe sine. Noi Româniĩ însă vor trebui să facem, în propriul nostru interes, amănunțite cercetări asupra-ne. Și numai când vom fi sfișit cu acestea, ne putem indeletnici și cu orientalismul.

Odată ridicată această întâmpinare s'ar admite tacit, că celelalte națiunii nu mai aũ ce face, că aũ isprăvit cu totul cercetările asupra istoriei lor și că numai de acea s'aũ apucat de orientalism.

Lucrul nu stă nici pe departe astfel.

Cercetări și studii istorice naționale se fac și în acele țeri, care aũ rinvă pentru orientalism, și se fac pe o scară cu mult mai întinsă. Nici pe acolo nu s'a închis, și nici că se:

póte include vreodată, dosarul chestiunii istoriei naționale. Numai cât acele țări nutresc mulți apostoli ai speculațiilor științifice, pe de o parte, și că pe de alta, printre aceștia foarte mulți sînt indestul de convinși de prea mărirea unui popor, nu numai pe calea studiilor istorice naționale, ci și pe a orî-cărui ram al științei. Védă-se de bunăoră Franța, unde cercetările orientalistice aũ început paralel cu cele naționale.

Obiecția adusă ne-avênd trăinicie rămâne câștigată conclusia că :

Un prim folos și o primă însemnătate specială, ce orientalismul are pentru Români, este de a-și da și el partea sa întru ridicarea și prea mărirea lor.

Și acesta este un lucru capital pentru o națiune, ce vrea să trăiescă.

* * *

Neintrecuta scriitoare și regină, Carmen Sylva, incheie opera sa «Bucarest», apărută în colecția Hachette «Les Capitales du Monde», prin următoarele cuvinte :

«România este pe cale de a ajunge cea ce regele Carol a visat : o arteră vie a Europei. Când se oferi tinărului prinț de Hohenzollern coróna acestei țări, a cărei existență o ignora chiar, el deschise atlasul, luă un creion și vedînd că linia trasă între London și Bombay trecea prin principatul care-l chema în capul său, primi coroana dîcînd : «Acésta-ı o țără cu viitor».

Reprodus'am acest fragment, pentru că el prepară și sprijine cele ce vom arêta numai de cât cititorului.

Mulți, aprópe toți, aũ spus—probă de verosimilitatea lucrului—că românismului îi este rezervat mare și important rol în cele orientale, și că îndeplinirea acestui rol se apropie din ce în ce.

Noi credem tot astfel.

Și din acest punct de vedere politic orî diplomatic, cât și din punctul de vedere comercial, Români sînt atrași și-și aũ misiunea lor spre Orient. Interesele Răsăritului eu-

ropean se confundă, pe ți ce trece, mai intim cu interesele românismului însu-și.

Tendențele și influențele panslaviste orî germaniste spre Balcani, trebuiesc neapărat contrabalanțate și chiar paralizate de românism. Neamul nostru, în interesul propriei sale existențe, cată să exercite o influență, cât se pôte de covârșitoare, în afacerile răsăritene. Și în timpul de fătă, pe cât ne e îngăduit a presupune, acest amestec influențator e de lipsă să se săvârșiescă.

Dar pentru a căpeta ființă, cele ce arătarăm, se cere o pregătire prealabilă din parte-ne. A avea și a hrăni dorința de a juca rol, mai mult sau mai puțin precumpănitor, în Orient, și, în același timp, a nu cunosce sub nici un raport acest Orient, e nu se pôte mai cîudat. Și cam așa stă lucrul.

În momentul de fătă n'avem vre-o idee completă și solidă desupra istoria — luată în înțelesul cel mai larg al cuvîntului — a popórelor orientale de ađi, și mai ales al neamului predominant, turco-arab.

Odată ce se înțelege cu temeinică convingere acest lucru, e numai de cât necesar să ne preparăm ómenî, cari să pricépă chestiunile orientale și cari să studieze aprofundat referințele sociale, politice, linguistice, religioase, culturale — în scurt tótă vieța — din Orient. Ba încă spre mai multă trăinicie a cunoșcerei Orientului actual trebuie a se studia Orientul trecut, se cuvine decî a posede orientalismul sub tóte ale lui fase.

Numai pe o așa cale de 7serioase cercetări istorice își capătă îndeplinire reală menirea noastră în Răsăritul Europei.

Și iată atins un al doilea folos practic — interese politice, diplomatice, comerciale — ce decurge pentru Români din studiile orientale.

* * *

Dacă ne punem pe tărîmul religios vom vedea, că orientalismul, și din acest punct de vedere, nu ne este mai puțin util.

Intr'adevăr.

Chestiunile teologice creștine au nevoie — spre o desăvirșită deslegare — de aprofundate cercetări orientalistice, intru cât, știut este, religiunea creștină a născut din quintesența conceptelor religioase orientale. Așa dară cunoșcerea limbii ebraice, și în general a tuturor limbilor semitice limbii orientale — ca : siriaca, caldeana, araba, etc, se impune.

Și nu numai atât. Studiile teologice nu se desăvirșesc și nu se elucidază complet numai prin cunoșcerea mai multor limbi, cât mai ales prin deplina stăpânire a întregii istorii orientale.

De adevărul ȃșielor acestora orî-cine ușor se pôte convinge, doară să meditez puțin.

Să lăsăm atarî considerațiunii generale pentru a ne întorce privirile asupra bisericei creștine ortodoxe-răsăritene, și în deosebi asupra bisericei noastre naționale.

Toți sintem de acord a constata și a mărturisi, cel puțin în momentul de față, prea decăduța stare a acesteia. Ea nu va putea nici când să susție o alăturare comparativă cu biserica creștină apusenă. Disprețul, foarte condamnabil de altfel ce toți îl arătă pentru biserica noastră, își ia naștere din neindestulătorea pregătire a celor ce-s chemați să fie reprezentanții lui Christ pe pămînt.

Studii teologice speculativo-orientale nu se fac de canonicii și clericii noștri, dinșii nefiind în stare, cu regret o spunem, pentru ast-fel de cercetări. Printr'acesta vedă și prestigiul bisericei naționale scade, dând prilej a se ivi eresii și fantezii - ȃșise filosofice - de tot felul. În deosebi această inferioritate a clerului român întretine ireligiositatea și ateismul în capetele tinere și neexperte. Și acesta numai lucru bun și folositor neamului nu este

Iată o serie de rele decurse tôte din o pregătire teologică neindestulătoare.

Cum se vor remedia și îndepărta acestea ? Orî-cine pôte înțelege răspunsul. Numai în varii și vaste studii, numai în cercetări aprofundate, în scurt numai într'o savantitate

teologică, de ne este ertat a o numi astfel, es'e mântuirea.

Și temelia acestei necesare savantității teologice nu o poate alcătui, cum mai sus spuserăm, de cât orientalismul.

Așa dară *studiile orientale, și sub raportul religios, trebuie să ne intereseze într'un mod deosebit.*

*
*
*

Ca să încheiem și această a doua parte a lucrării noastre, vom arăta - trecând peste multe alte considerațiuni. despre care a vorbi nu ne îngăduie spațiul și pe care mintea cercetașe a cititorilor ușor le poate afla - ultima și poate cea mai de sémă fătă de folos practic sub care Româniî cată să védă studiile orientale.

«Cunósce-te pe tine însu țî» ȃicea o veche maximă elină înscrisă pe frontispiciul templului de la Delphi și devenită mai apoi temelia învățătorei marelui Socrate. Și nimic nu poate fi mai înțelepțesc de cât acest sfat. Dar socraticul «Γνωρι σε αυτον» - care nu trebuie luat numai în înțelesul strict psihic - se poate aplica cu destul succes atât la indiviđi cât și la popóre sau națiuni.

A se cunósce un popor pe sine însu-și însémná: a-și sci tipul sėu etnico-psihic, a-și da sémă de forțele sufletesci de care dispune, și de lipsurile de care are nevoie pentru a se desăviriși în tendența-î continuă către o mai bună stare. Pentru îndeplinirea acestora însă cuvine-se ca acel popor sau națiune să se studieze profund istoricesce, să-și cunósca, adică, în tóte ale ei amărunțimî, istoria sa. Numai într'acésta va putea să-și védă complet oglindit întregu-î tip etnico-psihic.

Referind la neamul nostru românesc aceste adevăruri netăgăduite și netăgăduibile, vom fi aduși a ȃice, că, trebuie să ne cunóschem pe noi înși-ne ca popor, și să ne cunóschem aprofundat sub tóte raporturile.

Din vitrege împrejurări istorice, multă vreme națiunea noastră nu și a putut da socotéla despre sine însă-și. N'a avut la îndemână nici un mijloc, care să-o pună pe drumul cunóscrei eului ei propriu. A lángeđit fórte mult

intr'o stare de letargie și subjugare, de care numai cu gróză ne mai putem aminti.

Nu era însă să fie veșnic astfel.

De cât-va timp neamul românesc este chemat la o nouă viață, la o totală renaștere din toate punctele de vedere. Trezit la stare conșcie el a trebuit cu hotărîre să-și pună înainte maxima pomenită și să caute a se conforma celor ce acesta sfătuiesce.

Un început într'această privință s'a făcut—și un început destul de bun.

Mulți din ómenii noștri de bine și-au pus întrebarea: Cum se va putea urma mai cu folos povețele maximei socratice cu privire la noi, dacă nu făcându-ne istoricul nostru? Prin ce mijlóce de investigațiune cunósce-se-va mai amărúnțit națiunea noastră, dacă nu prin istoria sa?

Și toți încredințatu-s'au, că numai studiul istoric—temeinic, științific și serios—era în stare să arunce lumină din ce în ce mai vie și mai strălucitoare asupra individualității etnice a Románilor, și să-și puie pe aceștia în m-ăsură a-și cunósce eul lor propriu. Cu chipul acesta națiunea română—știindu-se ce a putut, ce póte și ce va putea—proba-va lumei, că este destoinică să trăiescă, și că merită noua viață la care a fost adusă de ultimile împrejurări.

La astfel de conclusiuni ajungënd cei ce s'au întrebat cum arëtarăm, natural era ca dinșii să-și pună toate încordările intru a face istoria Románilor.

Mai era însă ceva

Pe cât de folositor este a ne cunósce pe noi înși-ne, pe atât de stricácios, de necinstit, de nedemn este a ne cunósce rău,— fie din voință, fie din ignoranță. O istorie falsificată ori eronată nu póte de cât să facă și mai confusă individualitatea saú caracteristicul unei națiuni. Eresurile ei vor contribui la desprețuirea națiunii, despre a cărei viață pretinde a ne raporta, — iar falsurile ei la o totală neîncredere. Cunósccrea noastră proprie se cuvine a se face solid și cinstit, demn și aprofundat.

Este nevoie decî de o istorie cu adevërat critică.

Și lucrul acesta fost-a înțeles, potrivit și acestor ultime concludțiuni procedatu-s'a.

Noul metod critico-istoric a condus pe cercetătorii trecutului nostru la o muncă destul de serioasă. Ei și-au dat totă osteneța, ca să razime cunoșcerea eului nostru național pe base temeinice, nu șubrede și lesne de sfărîmat, pe probe hătăritore. S'a căutat documente, pe care să se sprijine spusele istoriei; s'a colectat material istoric în abundență; s'a scormonit arhivele țerei și ale străinătăței; s'a scuturat colbul cronicilor; s'a cercetat scrierile și spusele altor popóre mai mult sau mai puțin învecinate cu noi; în scurt s'a știut, ca nimic, din ceea ce ar fi putut arunca nouă lumină asupra istoriei patriei, să nu scape din vedere.

Unul după altul naționaliștii noștri învățați s'a nizuit întru adunarea tot mai multor dovești.

Documente franceze, italiene, slavone, latine, germane—de prin arhivele Parisulu, Romei, Veneției, Petersburgului, Moscvei, Vienei etc., etc.,—aă îmbogățit necurmat colecțiile probelor, ce sint a slujă de temelie istoriei neamului. Tesauze de cronică, urice, hrisóve, legende—bulgare, ruse, sêrbe, și române, etc.,—datu-și-aă tributul întru luminarea trecutului nostru, întru explicarea firei noastre etnice.

Cercetările filologice asupra limbei noastre—o parte din istorie însă-și—încă s'aă întemeiat pe studii solide. În sfirșit, s'a făcut totul—tot, ca din ce în ce să ne clarificăm mai mult istoria, ca din ce în ce să ne cunoșcem și mai bine, în tóte privințele.

A cita aci tóte acele tesauze, magazine de documente, colecții, studii, etc., nu mai e nevoie, credem, ele trebuind fi cunoscute cel puțin din nume.

Așa dară istoria patriei a fost pusă pe un picior de sănătósă critică.

Nu trebuie, însă să ne facem multe iluzii, sub acest raport, și în consecință să credem, că totul e sfirșit în urma

atător străduințe; că arhivele, ce-ar conține isyore istorice cu referință la noi, s'aũ epuizat; că legende, producții populare de ori-ce soũ, cum și alte resturi antice doveditoare de trecutul nostru nu mai sint.

Probe documentătore mai pot fi încă multe necunoscute, și mult mai este de făcut in sensul acesta. Isvore, care să ne mai destăinuască câte-ceva asupra istoriei noster, care să ne mai facă destul de interesante revelațiuni in direcțiunea acesta, care să ne mai deslege multe din problemele istorice ale trecutului, așteptămu-ne a mai găsi.

Este insă de observat ceva.

Încă de vremea lui Vladislav Basarab (1366), moșul lui Mircea cel Bătrân — numai după trei pătrare de veac de la întemeierea principatelor — Românii vin in atingere cu *Turcii*. De atunci relațiunile cu acest popor se îndesesc și mai mult, fie din partea Țerei-Romănesci, fie din a Moldovei. Sub Mircea cel Bătrân se încheie tractatul de supunere al Munteniei (1411), iar peste un veac (1511), sub domnia lui Bogdan-Vodă, fiul Marelui Ștefan, cel al Moldovei. Și in continuu până mai de-ună-și — curs de cinci secole — viața romănescă fu in nedespărțită legătură cu a poporului turcesc.

De aceste relațiuni, care sint contimporane cu însăși viața de stat romănescă, un istoric veridic trebuie să ție socotelă. Multe, și, îndrăsnim a spune, cele mai însemnate sciri istorice despre noi le aflăm numai in isvorele turcesci.

Elemente linguistice, obiceiuri, credințe, superstiții, instituțiuni, aũ imprumutat Românii și de la Turci — drept urme de necurmata atingere a acestor două popore, de imediata lor frecare. Din cronicile, legendele, anecdotele, proverbele, cântecile populare turcesci, e de neapărată trebuintă, ca să scótem date pentru istoria neamului nostru.

Multe, deci, fórte multe, din viața noastră culturală, așteptă lumina istoriei critice prin mijlocirea studiilor turcesci.

Dar dacă vom socoti numai relațiunile politice avute cu statul turcesc?

Apoi și acestea sint prea în deajuns întru a ne oferi o sursă bogată pentru istoria noastră. Acte, hatiserifuri, hatimaîunuri, documente de tot felul, zac sub colbul arhive-lor turce, de nimeni cercetate. Intregi dosare politico-diplomatice, cu privire la principatele noastre, ne sint necunoscute. Și de ce mare interes n'ar fi !

Cum vom putea să aducem, în folosul și spre lumina istoriei noastre, probele și dovețile, ce ni le-ar înlesni acest fel de isvóre ?

Neapărat că numai și numai prin serioase studii turco-arabe—cu estindere la toate fracțiunile etnice musulmane—fie sub raportul pur linguistic, fie sub cel general istoric. Atunci numai vom fi în măsură să explorăm acea avuție de isvóre, care póte, va arunca lumină nouă asupra trecutului nostru. Printr'acésta ne vom cunoște și mai deplin pe noi înși-ne, vom satisface cu alte vorbe maximeî socratice.

Iată, dar, folosul special oferit de orientalism, considerat și din acest ultim punct de vedere.

* * *

În cele ce-am expus și în acésta a doua parte a micei noastre cercetări, credem a fi isbutit să învederăm cât-va și însemnătatea specială, pentru Români, a orientalismului.

Sintem la capătul micului nostru studiu și cade-se a nu ne despărți de cititor mai înainte de a-i fi reamintit pe scurt, cele ce mai sus am fost expus.

Studiile orientate din două mari puncte de vedere câtă să ne intereze.

Din punct de vedere general, științifico-speculativ, însemnătatea lor stă într'acea, că - după disa lui Mohl în rapoartele sale anuale de mersul societății asiatice din Paris pe 1851 - 52 și 1854 - 55 - ele au de scop: «*de a face să ese studiul istoriei din cercul prea restrâns, în care a fost închis, și de a-l face să îmbrățișeze universalitatea genului uman,.... de-a studia începuturile civilizațiunii și drumurile, ce ea a urmat;.... de-a expune experiențele sociale prin care au trecut popore mai vechi de cât noi și de-a arăta unde s'au oprit;.... de-a cunoște idei și forme literare altele de cât acelea, cu care ne-am obișnuit;.... de-a aprofunda origina și dezvoltarea ideilor religioase și filosofice;.... de-a regăsi, prin comparațiunea limbilor, genealogia, migrațiunile și amestecul poporelor;.... în sfârșit..., de-a da istoriei genului omenesc, sub toate ale sale forme, o basă mai veche, mai largă, mai sigură de cât până aci.*»

Și din punctul de vedere special românesc nu mai puțin orientalismul ne presintă interes și are o deosebită însemnătate. În adevăr.

Studiile orientale :

Contribuiesc ca și neamul nostru să-și câștige o mărire și să capete un renume științific, intrând ast-fel, cum s'ar dice, pe toate căile progresului, în concertul națiunilor europene - culte și luminate;

Servesc la propășirea comerțului și la influența lesnicioasă a politicei și diplomației române, din di în di mai recerute, în Orient;

Fac mai serioase cercetările noastre teologice, punând pe base mai temeinice biserica noastră națională;

Și în sfârșit - lăsând la o parte alte considerațiuni de ordine mai secundară.—numai studiile orientale au puțința de a ne da cheia documentelor turco-arabe, precum și a tuturor izvoarelor de informație de această natură, privitoare la istoria noastră națională.

